

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення уроків з української мови та
літературного читання

для студентів спеціальності 013 Початкова освіта

УДК 378.016:811.161.2+82(083.13)

М 52

Методичні рекомендації до проведення уроків з української мови та літературного читання для студентів спеціальності 013 Початкова освіта / упорядники: Горбач Н. В., Стрельбіцька О. О. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2025. 68 с.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олена Пуш – кандидат педагогічних наук, заступник директора з начальсько-виробничої роботи, старший викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Зоряна Мацюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ВНУ імені Лесі Українки, спеціаліст вищої категорії, старший учитель української мови та літератури КЗЗСО «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради».

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(протокол № 5 від 21.01.2025 р.)*

*Розглянуто на засіданні кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(протокол №5 від 13.01.2025)*

Методичні рекомендації до проведення уроків з української мови та літературного читання підготовлено на допомогу студентам-практикантам спеціальності 013 «Початкова освіта». У виданні висвітлено особливості мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі, подано орієнтовну структуру та дидактичні вимоги до уроків, запропоновано інноваційні методи та прийоми, які стануть в нагоді молодому педагогу-практиканту на уроках української мови. Додатки містять корисний методичний матеріал для уроків мовно-літературної галузі – приклади каліграфічних хвилинок, чистомовок та пальчикової гімнастики.

©КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Мовно-літературна освітня галузь на сучасному етапі розвитку нової української школи.....	6
Сучасний урок з української мови: особливості та структура.....	9
Методика проведення уроків навчання грамоти.....	16
Урок вивчення нової літери (урок письма).....	18
Урок вивчення нової літери (урок читання).....	22
Читання як невід’ємна частина мовно-літературної освітньої галузі	
Формування читацької компетентності в умовах НУШ.....	26
Особливості розвитку якостей читання в молодших школярів.....	27
Дидактичні особливості й структура уроку читання.....	30
Види, форми та прийоми читання.....	35
Методика вивчення творів різних жанрів.....	38
Робота з медіапродуктами в початковій школі.....	40
Література та джерела.....	51
Додатки.....	55

ВСТУП

Педагогічна пробна практика є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та ключовим етапом їхнього професійного становлення. Вона сприяє поєднанню теоретичних знань із практичними навичками, формуючи професійні компетентності здобувачів освіти у рамках реалізації Концепції Нової української школи.

З огляду на її зміст і мету, педагогічна практика для здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня, які навчаються за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, визначається як виробнича. Вона організовується відповідно до вимог навчального плану, який регламентує її тривалість і терміни, закріплені в освітньо-професійній програмі Початкова освіта.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкових класів є багатограним і складним процесом, який триває протягом усього періоду навчання студентів у Закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж». Особливу роль у цій підготовці відіграє практика «Пробні уроки в школі». Її основною метою є формування у студентів професійних умінь і навичок організації навчально-виховного процесу в сучасній початковій школі. Практична підготовка майбутніх учителів впроваджується після завершення вивчення відповідних тем із окремих методик, використовуючи час, передбачений навчальним планом для педагогічної діяльності.

Пробна практика в початковій школі проводиться на третьому і четвертому курсах у VI та VII семестрах. Її базою є заклади загальної середньої освіти, які відповідають необхідним вимогам, зокрема наявності відповідних умов для реалізації програми та чинних договорів.

Метою практики є формування у студентів професійних умінь і навичок в організації навчально-виховного процесу, розвиток готовності працювати в ролі вчителя початкових класів, а також набуття практично-педагогічного досвіду роботи з молодшими школярами.

Головними завданнями практики вважаємо розвиток особистісної й мотиваційної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності; засвоєння навичок спостереження за навчально-виховним процесом та аналізу його результатів; вивчення змісту й методики планування роботи вчителя початкових класів; удосконалення практичних умінь щодо організації навчання та виховання учнів. Окрім того, студенти мають навчитися застосовувати теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін і методик у практичній діяльності, оволодіти техніками проведення уроків, керування пізнавальною активністю школярів із урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

У процесі підготовки до педагогічної практики здобувачі вищої освіти повинні мати знання про структуру та зміст навчальних планів і програм для початкової школи, організацію роботи вчителя із молодшими школярами, методику проведення уроків різного типу, специфіку позакласної діяльності за освітніми предметами, види завдань та рівень самостійності учнів у їх виконанні. Тільки за таких умов вони зможуть ефективно реалізовувати отримані знання під час роботи з дітьми.

Невід'ємною складовою пробної педагогічної практики є уроки мовно-літературної освітньої галузі, адже навчити дітей читати й писати є першим найважливішим кроком у початковій школі. Окрім того, мовно-літературна освітня галузь безпосередньо впливає на національне та культурне самовираження, забезпечує реалізацію особистості учнів у майбутньому.

Запропоноване видання містить важливі рекомендації для підготовки студентами уроків і усвідомлення особливостей мовно-літературної галузі в сучасному освітньому процесі. Методичні вказівки допоможуть майбутнім учителям врахувати вимоги до проведення уроків різних типів, стануть у нагоді для усвідомленого формування їх структури та змісту.

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ НУШ

Метою початкового курсу рідномовної освіти в системі загальної середньої школи є формування здатності ефективно спілкуватися українською мовою з метою духовного, культурного та національного самовираження, використання її в повсякденному житті й суспільній діяльності, сприяння міжкультурному діалогу, а також розуміння її як важливого чинника життєвого успіху. До цього додається розвиток навички спілкування рідною мовою (якщо вона відрізняється від української), виховання поваги до культурної спадщини та збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Виходячи з цієї мети, мовно-літературна освітня галузь у початковій школі зосереджується на таких ключових завданнях:

- ✓ виховання стійкого інтересу до читання та бажання вдосконалювати мовлення;
- ✓ підтримка індивідуального самовираження учнів та інтеракції між ними через розвиток комунікативних навичок, включаючи діалогічне мовлення та театралізацію;
- ✓ опанування вміння вдумливого читання разом із основними правописними навичками;
- ✓ естетичне сприйняття літературних творів та медіапродуктів для збагачення внутрішнього світу;
- ✓ стимулювання уяви й творчого мислення завдяки літературним текстам, художнім творам, медіатекстам, іграм і театралізації;
- ✓ формування навичок роботи з різними типами текстів (художніми, науково-популярними, навчальними, медіатекстами);
- ✓ розвиток спостережливості до мовних явищ, експериментування зі словесними конструкціями через мовні ігри для засвоєння початкових лінгвістичних знань та правил української мови;

✓ створення сприятливого мовного середовища у школі шляхом ознайомлення з сучасною дитячою літературою різних жанрів і тем.

Для досягнення цих цілей у початковому курсі структурно визначено кілька змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення» й «Театралізуємо».

Комунікативна компетентність, яка передбачає впевнене володіння українською мовою і рідною мовою (якщо вона інша), передусім проявляється в здатності спілкуватися безпосередньо або дистанційно. Для безпосереднього спілкування пропонується змістова лінія *«Взаємодіємо усно»* (мовець/слухач – слухач/мовець). Вона орієнтована на розвиток таких навичок, як сприйняття, аналіз, оцінка інформації, а також участь у бесідах, дискусіях чи інших формах діалогу (класних обговорень, групових мікродискусій чи обговорень у парах). Під час опосередкованого комунікаційного процесу (відстань у просторі чи часі) ключову роль відіграють змістові лінії: «Читаємо» (читач – автор), «Взаємодіємо письмово» (автор – читач) і «Досліджуємо медіа» (читач/глядач/слухач – автор). Вони націлені на набуття досвіду такого виду взаємодії, освоєння відповідних знань і опрацювання умінь для вдосконалення комунікативної компетентності.

Змістова лінія *«Читаємо»* заохочує дітей до читання, формуючи ініціативність і самостійність у виборі текстів та їх інтерпретації. Учні вчаться розуміти зміст текстів, аналізувати інформацію, оцінюють прочитане, критично осмислюють та творчо інтерпретують.

Змістова лінія *«Взаємодіємо письмово»* спрямована на залучення учнів до практичної письмової діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій та онлайн-інструментів. Така діяльність дозволяє сформувати базові навички створення писемних текстів у реальному та віртуальному середовищах, а також їх редагування.

«Досліджуємо медіа» має на меті розвиток медіаграмотності у молодших школярів. Здобувачі освіти вчаться розрізняти реальний світ і світ

мас-медіа, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати різноманітні медіатексти: фільми, мультфільми, рекламні матеріали, фотографії тощо. Крім того, вони опановують створення простих медіапродуктів. Ця змістова лінія забезпечує інструменти для критичного засвоєння комунікацій у сучасному медіасередовищі.

Змістова лінія *«Досліджуємо мовлення»* сприяє вивченню мовних закономірностей та розвитку свідомих мовленнєвих умінь, таких як орфоепічні, лексичні, граматичні, правописні, стилістичні й словотвірні. У межах цієї лінії школярі також засвоюють художньо-виражальні засоби текстів, що допомагає виробити індивідуальний стиль мовлення.

Змістова лінія *«Театралізуємо»* створена для вдосконалення комунікативних умінь учнів. Вона навчає моделюванню різних ситуацій спілкування з правильним добором комунікативних стратегій та засобів, а також дослідженню невербальної мови. Робота з невербальними засобами комунікації актуальна також у межах змістових ліній *«Взаємодіємо усно»* та *«Досліджуємо медіа»*. Використання театралізації може бути ефективним інструментом і в рамках змістової лінії *«Читаємо»*.

Особливістю змістової лінії *«Театралізуємо»* є формування уявлення про театр як простір для набуття досвіду співчуття та співпереживання. Учні вивчають експресію як з боку глядача, так і в ролі актора. Ця лінія передбачає залучення школярів до театральної творчості, розвиток акторських навичок, зокрема імпровізації. Завдяки цьому діти розширюють емоційний інтелект, творчі здібності, самосвідомість, ініціативність і здатність долати виклики неоднозначності та невизначеності. Водночас вони розвивають уміння співпрацювати й мобілізувати інших на спільну діяльність.

СУЧАСНИЙ УРОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРА

Урок – це організаційний елемент освітнього процесу, об'єднаний у смислового, часового та організаційного аспектах. І насамперед, урок – це основний інструмент виховання та розвитку особистості маленьких українців.

Зважаючи на сучасні умови реформування освіти, урок має бути компетентнісно орієнтованим. У Концепції нової української школи передбачено розвиток у здобувачів освіти десяти ключових компетентностей. Серед них – володіння державною (а також рідною) мовою; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; базові знання в галузях природничих наук і технологій; інформаційно-цифрова компетентність; здатність навчатися протягом усього життя; ініціативність та підприємливість; соціальні й громадянські навички; культурна обізнаність і самовираження; екологічна свідомість і ведення здорового способу життя [7].

Можна з упевненістю стверджувати, що на уроках української мови завдяки використанню різноманітних текстів реалізуються всі зазначені компетентності. Утім, є конкретні завдання, які найефективніше виконує саме мовно-літературна освітня галузь. Зокрема у процесі вивчення української мови у здобувачів початкової освіти формуються уміння висловлюватись усно й письмово; взаємодіяти між собою; знаходити й критично оцінювати інформацію; аргументувати свою думку; аналізувати прочитане й інтерпретувати; критично мислити; працювати в команді; приймати власні рішення й брати відповідальність на себе; творчо висловлюватись; інсценізувати й театралізувати; здійснювати мовний та літературний аналіз.

Таким чином, формування ключових компетентностей сприяє реалізації основної мети мовно-літературної освітньої галузі – розвитку особистості учня/учениці, формуванню мовленнєвої та читацької, комунікативної та літературної компетентностей, національної свідомості, моральних якостей та ціннісних орієнтирів у світогляді.

Розглянемо детальніше основні елементи та етапи уроку.

Тема уроку з української мови повинна обов'язково охоплювати як мовну, так і мовленнєву складову. Це означає, що формулювання теми має враховувати засвоєння мовного матеріалу через виконання практичних мовленнєвих завдань. Наприклад, можна вибрати тему на кшталт: Питальні речення. Побудова діалогу.

При визначенні мети уроку потрібно враховувати кілька важливих аспектів: вимоги освітньої програми щодо рівня оволодіння конкретним змістом кожної складової; значення і роль конкретного уроку в загальній системі вивчення української мови, особливо на початкових етапах; розвиток мовленнєвих умінь та врахування виховного потенціалу дидактичного матеріалу. Метою кожного уроку має бути поєднання навчальних, розвивальних і виховних завдань, що сприятимуть гармонійному засвоєнню предмета.

До основних навчальних цілей уроку належить: формування в учнів базових мовних знань, навичок пояснювати та використовувати ці знання на практиці; розвиток мовленнєвих компетентностей; збагачення практичного досвіду мовленнєвої та творчої діяльності. Для формулювання таких цілей можна використовувати фрази на зразок: *"Сформувати уявлення про..."*, *"Ознайомити з ключовими особливостями..."*, *"Розширити знання з тематики..."*, *"Удосконалювати вміння застосовувати на практиці..."*, *"Систематизувати раніше засвоєний матеріал..."*, *"Збагачувати мовленнєву культуру..."* або *"Сприяти формуванню умінь створювати тексти..."*.

Розвивальні цілі уроку спрямовані на розвиток когнітивних здібностей здобувачів освіти, зокрема формування в них умінь аналізувати, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати висновки, узагальнювати та аргументувати свої думки. Також передбачено розвиток самостійності у навчанні, що включає роботу за взірцем, аналогією чи алгоритмом, виконання завдань з коментарями, самостійне застосування правил, взаємоперевірку та рефлексію над навчальними результатами.

Особлива увага надається здібностям використовувати здобуті знання в нових умовах і співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу.

Виховні цілі уроку охоплюють формування світогляду дітей, розвитку їх моральних переконань, патріотичних почуттів і етичних якостей. Також увага приділяється вихованню ціннісних орієнтацій, естетичного смаку та загальної культури здобувачів початкової освіти.

Обов'язковими структурними компонентами уроку української мови є:

- Організація заняття;
- Створення мотивації до навчання;
- Формулювання теми та цілей уроку;
- Активна навчально-пізнавальна робота учнів;
- Практичне використання мовних знань і навичок;
- Розвиток творчої мовленнєвої діяльності;
- Підбиття підсумків заняття та рефлексія.

Метою *організаційного моменту* є перевірка готовності робочого місця учнів, привертання їхньої уваги, налаштування на урок та забезпечення відповідної зосередженості для навчального процесу. У цьому контексті можна застосовувати різноманітні ігрові методи, психологічні прийоми, декламування віршів, музичний супровід, а також вправи на кшталт «Очікування», «Комплімент» та інші.

Під час *мотиваційного етапу* важливо звернути увагу учнів на навчальну проблему, пробудити цікавість до нових знань, сприяти усвідомленню навчальних цілей і підготувати дітей до засвоєння нового матеріалу. На цьому етапі варто використовувати створення проблемних ситуацій і завдань, загадки, ребуси, а також організувати самостійні спостереження учнів за мовним матеріалом або іншими елементами уроку.

Визначення теми й мети уроку є необхідністю насамперед для педагога. При цьому варто пам'ятати, що мовний і мовленнєвий матеріал становлять собою тему, а результати засвоєння цього матеріалу і будуть метою уроку.

Важливим елементом уроку української мови є організація **навчально-пізнавальної діяльності** учнів. Її основна мета полягає у фокусуванні уваги школярів на ключових навчальних проблемах, формуванні зацікавленості до нового матеріалу, усвідомленості навчального процесу та готовності до засвоєння нового змісту. Цей етап уроку передбачає застосування різноманітних форм і методів, серед яких евристичні бесіди, постановка проблемних питань, дослідження мовних явищ, порівняння для виявлення спільних і відмінних ознак, аналіз життєвих ситуацій тощо. У ролі організатора освітнього процесу вчитель може виступати як керівник, співучасник, консультант чи навіть спостерігач.

Ключові моменти цього етапу:

- Навчальний матеріал повинен бути пізнавальним і цікавим для дітей.
- Завдання має відповідати можливостям учнів.
- Важливо розвивати в учнів бажання та здатність долати труднощі.
- Передбачається індивідуалізація, коли кожен учень працює у своєму темпі, досягаючи постійного успіху.
- Методика має викликати інтерес і захоплення.
- Використання інтерактивних методів навчання є обов'язковим.

Наступний крок уроку – **практичне використання отриманих мовних знань та вмінь**. Цей етап включає виконання вправ різного типу: репродуктивних, конструктивних та творчих. Практичні завдання можуть бути відкритого формату (що виконуються письмово) або ж закритими: тестові завдання, завдання на встановлення відповідності, вилучення зайвого, доповнення. Також застосовуються різноманітні види творчих вправ.

Особливе значення на уроках української мови має **мовленнєво-творча діяльність** учнів. На цьому етапі використовуються написання й усних, і письмових робіт: створення діалогів, текстів, творів, переказів чи есе. Крім того, важливою частиною є редагування деформованих речень та текстів.

Завершальний етап уроку – **підсумки та рефлексія**. Вони спрямовані на оцінку досягнень у співвідношенні з попередньо поставленими цілями та

залучення учнів до аналізу власної діяльності. Для підсумку найчастіше використовуються такі питання: Що нового дізналися? Які знання здобули? Як можна їх застосувати в житті? З якими труднощами стикнулися? Чи впоралися з ними? Що залишилося незрозумілим? Що хотіли б дослідити глибше? Що найбільше сподобалося?

На цьому етапі також застосовуються прийоми самооцінювання діяльності за такими критеріями:

- Чи був(ла) активним(ою) на уроці?
- Чи давав(ла) правильні відповіді?
- Чи виконав(ла) завдання самостійно?
- Чи підтримував(ла) товаришів і доповнював(ла) їхні думки?

Такий підхід забезпечує цілісність уроку, активізує пізнавальну активність учнів та сприяє розвитку їхньої особистості.

Отже, узагальнюючи основні вимоги до сучасного уроку української мови, можна виділити такі ключові аспекти:

- Постійне ускладнення освітніх цілей із акцентом на розвиток компетентностей.
- Використання раціональних методів та прийомів навчання для стимулювання навчально-пізнавальної активності учнів.
- Формування навичок самостійної роботи, уміння здобувати нові знання, користуватися книгою як джерелом інформації, орієнтуватися в підручниках і використовувати додаткові довідкові матеріали, зокрема навчальні словники.
- Ефективне поєднання різних форм організації навчального процесу.
- Реалізація принципу міжпредметних зв'язків під час кожного уроку.
- Дотримання гігієнічних норм при організації уроку.
- Завершення заняття рефлексивним підсумком для усвідомлення досягнутих результатів.

А в нинішніх непростих умовах воєнного часу першочерговою вимогою до кожного уроку в українській школі є безпека дітей (як фізична, так і психоемоційна).

Уроки української мови бувають стандартними та нестандартними, які у свою чергу ще можна розділити на кілька різновидів. До стандартних типів уроків належать:

- Урок сприймання й усвідомлення нових знань.
- Урок закріплення вивченого матеріалу.
- Урок узагальнення й систематизації знань.
- Урок контролю й перевірки знань.
- Комбінований урок, який є найбільш розповсюдженим у педагогічній практиці.

Цікавим варіантом навчання є нестандартні уроки української мови, які можна класифікувати за такими видами:

- 1) *Бінарні та інтегровані уроки;*
- 2) *Віршовані (римовані) уроки;*
- 3) *Уроки-ігри*, де формуються навички через ігрову діяльність;
- 4) *«Уроки-дискусії»*, що стимулюють дебати та глибокі роздуми. Серед підвидів виділяють: урок-діалог; урок-диспут; урок запитань і відповідей; урок «круглий стіл»; урок «прес-конференція»; урок-семінар; урок-«суд»; урок-телеміст;

5) *«Уроки-дослідження»* як мовознавчі лабораторії, що можуть включати: урок-пошук; урок-знайомство; панораму ідей; формат «Що? Де? Коли?». Такі заняття сприяють розвитку самостійної роботи учнів та їхнього критичного мислення через постановку запитань на кшталт: «Як?», «Чому?», «Звідки?», «Чи можливо?», «Якими способами?» або завдань типу «Доведи!».

б) *«Уроки-звіти»*, орієнтовані на оцінювання знань, умінь і навичок учнів із певних тем. До них відносять:

- Урок-аукціон.
- Урок-залік.

- Урок-інтерв'ю.
- Урок-презентацію.
- Урок-ярмарок.
- Огляд знань.

Цей формат допомагає створити атмосферу довіри між учителем і дітьми, акцентуючи увагу на підтримці та співпраці.

7) «Уроки-змагання», які роблять навчальний процес більш динамічним. Атмосфера конкуренції та командна взаємодія сприяють формуванню особистісних якостей учнів. Види таких занять:

- Урок-конкурс.
- Урок-турнір.
- Урок-брейн-ринг.
- Вікторина, КВК тощо.

8) «Уроки-мандрівки» створюють ефект дослідження та захоплення навчальним процесом. До них належать:

- Урок-екскурсія.
- Урок-марафон.
- Подорож (за планом або картою).
- Заочна мандрівка.
- Екскурси в минуле чи майбутнє.
- Різноманітні віртуальні прогулянки.

Ключові особливості нестандартних уроків передбачають гнучкість у структурі заняття; зміну традиційних ролей учителя й учнів; використання групових форм роботи; максимальну інтеграцію міжпредметних зв'язків. Такі форми уроків сприяють кращому засвоєнню матеріалу й мотивують учнів до активної участі в навчальному процесі. Та все ж, найефективнішим у навчанні та досягненні результатів є уміле поєднання традиційних та інноваційних підходів до організації освітнього процесу.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Метою розділу «Навчання грамоти» є формування в першокласників навичок читання та письма, пізнавального інтересу та любові до рідного слова, інтересу до навчальної діяльності, а також розвиток усного мовлення, здатності застосовувати вміння з різних видів мовленнєвої діяльності в життєвих та навчальних ситуаціях.

Працюючи над планами-конспектами уроків навчання грамоти, здобувачі освіти мають пам'ятати про його оформлення – формулювання теми, визначення мети, дотримання логічної структури уроку.

Мета уроку – основа ефективної діяльності вчителя та учнів, що визначає характер їх взаємодії. Вона реалізується у спільній діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу. Мета уроку не виникає стихійно, а узгоджується із особливостями учнівського колективу та відображає можливості вчителя. У меті уроку формулюється ключовий результат, до якого повинні прагнути учасники навчального процесу. Якщо вона визначена нечітко чи вчитель погано уявляє собі шляхи та способи її досягнення, ефективності уроку важко досягти.

Традиційно мета уроку охоплює три аспекти: навчальний, розвивальний та виховний. Найлегше сформулювати **навчальну мету**, адже вона передбачена темою уроку. Наприклад, якщо тема уроку «Написання літери «н», складів та слів з новою буквою», то навчальну мету може звучати так: «Формувати вміння писати маленьку літеру «н», правильно розташовувати букву на рядку, поєднувати її у склади та слова з іншими вивченими буквами».

Виразне формулювання розвивальної та виховної мети часто викликає труднощі. Сутність **розвивальної мети** полягає в розвитку психологічних якостей учня, його інтелекту, волі, самостійності, аналітичних здібностей тощо. Зміст розвивальної мети не має часових та інформаційних меж. Зміст розвивальної мети може бути сформульований таким чином: розвивати

світогляд; навички усного та писемного мовлення; пам'ять; критичне мислення; вміння вести діалог; увагу; естетичні уявлення і художній смак; логічне мислення; творче мислення; вміння чітко формулювати свої думки; творчі здібності; вміння порівнювати, узагальнювати, аналізувати; вміння складати план і користуватись ним; зіставляти факти й події; спостережливість; вміння концентрувати увагу на виконанні завдання; творчий підхід до вирішення різноманітних задач (вказати яких саме); вміння самоаналізу; вміння знаходити нестандартні рішення та ін.

Під час підготовки до пробних уроків здобувачі освіти мають пам'ятати, що **виховний потенціал** занять з української мови закладено в самому змісті навчального матеріалу (це тексти, розміщені в підручниках, навчальних посібниках чи інших дидактичних засобах, підібраних учителем). Так, урок української мови може виховувати любов до рідного слова, патріотизм, повагу до старших, бережне ставлення до природи, повагу до думки інших людей, розуміння цінності людської праці тощо, любов до прекрасного, тактовність, чуйність. Спираючись на тексти в підручнику та враховуючи їх зміст, виховну мету визначити нескладно.

Готуючись до уроків навчання грамоти варто пам'ятати, що це можуть бути як окремі уроки читання та письма (за програмою О. Савченко), так і інтегрований урок читання та письма (за програмою Р. Шияна).

Для кращого розуміння структури уроку навчання грамоти подаємо орієнтовні зразки планів-конспектів уроків читання та письма.

Урок вивчення нової літери (урок письма)

Тема: Написання малої літери «н», складів та слів з новою буквою.

Мета:

– формувати вміння писати малу букву «н», поєднувати її з вивченими літерами в складах та словах, закріплювати вміння орієнтуватися в сітці зошита, правильно розташовувати букву на рядку; вдосконалювати вміння звуко-буквеного аналізу слів;

– розвивати увагу, спостережливість, вміння зіставляти елементи друкованої та рукописної літер; тренувати вміння добирати слова з новою буквою;

– виховувати охайність, старанність, любов до рідної мови.

Обладнання: плакат «Правильна постава під час письма»; збільшений зразок рукописної літери «н»; підручник Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підручник для учнів 1 класу ЗЗСО. Ч. 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 112 с. іл.; зошит з друкованою основою Пономарьова К. І. Зошит для письма і розвитку мовлення «Я пишу» (ч. 1): навчальний посібник для учнів 1 класу. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 64 с. іл.

Хід уроку

1. Організаційний момент *(Структурний компонент уроку, що передбачає привітання та налаштування класу до роботи. Можна використовувати як стандартні формули вітання, так і вірші, пісні, плакати тощо).*

– Добрий день!

Всі мерщій сідайте, діти!

Домовляймося не шуміти,

На уроці не дрімати,

Руку вчасно піднімати!

І, щоб не було мороки,

Все готове до уроку? *(діти відповідають «так»)*

Тож гаразд, часу не гаймо

І урок розпочинаймо!

2. Актуалізація опорних знань *(Передбачає пригадування раніше вивченого матеріалу. Ефективно проводити у вигляді бесіди.)*

– Діти, давайте пригадаємо, яку літеру ми вивчали на минулому уроці? Так, правильно, букву с.

– Які літери на позначення голосних є в українській мові?

– Як можна визначити кількість складів у слові?

3. Мотивація навчальної діяльності (Структурний компонент уроку, що має змотивувати учнів до вивчення матеріалу. Можна використовувати загадки, вірші, лаконічні цікаві завдання тощо. Їх мета – зацікавити школярів. Також ефективною буде коротка бесіда з цікавими запитаннями, демонстрація наочних матеріалів).

– Діти, подивіться уважно на екран. Чи можемо ми записати ці слова?

сон	син	слон	нам
сни	си-ни	сло-ни	ме-ні

– Чому не можемо?

– Так, правильно, бо там є літера, написання якої ми ще не вивчали.

4. Оголошення теми та мети уроку (Учитель називає тему уроку або залучає до її формулювання учнів).

– Мабуть, ви здогадалися, яку літеру ми будемо вчитися писати сьогодні?

– Правильно – букву н.

– Отож, сьогодні на уроці письма ми навчимося писати малу рукописну літеру н, а також з'єднувати її з іншими буквами, писати склади та слова з нею.

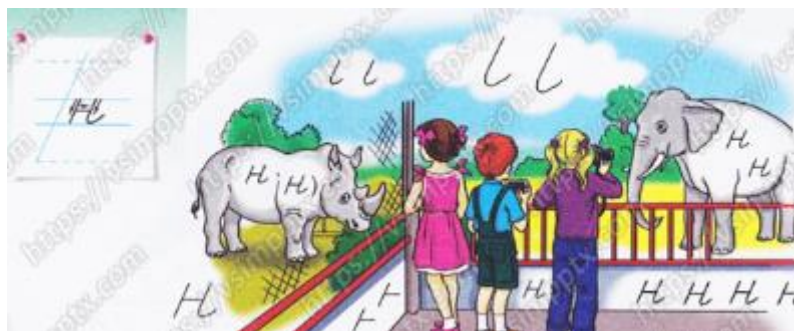
5. Вивчення нового матеріалу – написання нової літери (Структурний компонент передбачає роботу з новим матеріалом, виконання відповідних вправ у прописах, робочих зошитах чи на дошці).

Робота в зошиті з друкованою основою.

– Роздивіться ілюстрацію та подумайте, куди прийшли діти?

– Яку тварину вони там побачили?

– Спробуйте дати дітям імена, які б починалися на літеру н.

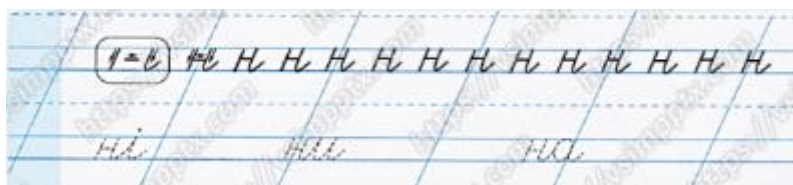

Порівняння рукописної і друкованої букви. Знаходження спільного і відмінного у формі та особливостях написання букви.

Аналіз елементів рукописної літери н (Учні разом із вчителем аналізують основні елементи літери. Можуть написати ці елементи в повітрі або мокрим пензлем на дошці).

Каліграфічна хвилинка (написання елементів, з яких складається літера н, прописування рядка з буквою н, окремих складів із нею).

Пальчикова гімнастика (Проводиться з метою уникнення втоми пальців та кисті рук першокласників, які ще не звикли до тривалого процесу письма. Можна проводити віршовані чи навіть музичні пальчикові розминки або ж запропонувати дітям розрівняти пожмаканий аркуш паперу спочатку пальцями правої, а тоді лівої руки).

«Долоня – кулак» (Почергово то ліву, то праву руку діти стискають у кулак).

Разом зробимо ось так:

То – долоня, то – кулак.

Ще раз так і ще так:

Ще долоня, ще кулак.

Написання нової літери в друкованому зошиті (Учням потрібно обвести букву за пунктирним зразком. Потім – пробувати писати самостійно, дотримуючись відстані між буквами).

6. Письмо слів із вивченою буквою. Робота зі створення звуко-складових моделей слів (Учитель може запропонувати слова, які потрібно записати, а тоді зробити звуко-складові моделі. Або ж запропонувати моделі, а до них треба підібрати слова. Якщо кількість вивчених літер та темп письма дозволяють це зробити, то можна записати речення з одним чи двома словами. Діти можуть скласти кожен своє речення та вибрати, яке саме запишуть на дошці та в зошиті).

Наприклад, підібрати слова до поданих звуко-складових моделей:

Фізкультхвилинка

– Людям часто доводиться робити кілька дій одночасно. Спробуємо:

1-ша вправа. Права рука вперед, ліва назад. (Плавно літають.)

2 -га вправа. Права рука продовжує літати, ліва стрибає високо по парті.

3-тя вправа. Права малює в повітрі трикутник, ліва – коло.

7. Підсумок уроку. Рефлексія (*Структурний компонент уроку, що має на меті узагальнити вивчене на уроці, проаналізувати, що вдалося легко, на що треба звернути більшу увагу, що сподобалося та запам'яталося учням. Часто проводять підсумкову бесіду або використовують вправу «Мікрофон»*).

– Яку нову букву навчилися писати?

– Що найбільше запам'яталося?

– Що сподобалось?

– Чого нового навчилися?

– Що найлегше виходило на уроці?

– Які були труднощі?

– Доберіть слова із буквою н, які відповідають на питання хто? що? (ніс, ножиці, намисто, наперсток, нитка).

– Доберіть слова із буквою н, які відповідають на питання що робити? (носити, насипати, наздоганяти).

– Доберіть слова із буквою н, які відповідають на запитання який? (ніжний, неймовірний, непереможний, нестримний).

Урок вивчення нової літери (урок читання)

Тема: Звуки [н], [н']. Мала буква н. Читання складів і слів з вивченими літерами.

Мета:

– ознайомити учнів з друкованою малою буквою н, навчити її друкувати; ознайомити учнів з артикуляцією звуків [н], [н'], буквами Нн, які на письмі позначають ці звуки; вчити виділяти [н], [н'] з мовного потоку, будувати звукові моделі слів з вивченими звуками;

– формувати навичку читання слів із новою буквою; розвивати вміння складати речення й розповіді за малюнками;

– виховувати старанність, інтерес до навчання.

Обладнання: роздатковий матеріал (за потреби); підручник Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підручник для учнів 1 класу ЗЗСО. Ч. 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2024. 112 с. іл.

Хід уроку

1. Організаційний момент (*Структурний компонент уроку, що передбачає привітання та налаштування класу до роботи. Можна використовувати як стандартні формули вітання, так і вірші, пісні, плакати тощо*).

Продзвенів уже дзвінок,

Починається урок.

Підготуйте без мороки

Все, що треба до уроку:

Зошит, ручку, олівці –

Все готове (діти відповідають)?

Молодці!!!

2. Актуалізація опорних знань (*Передбачає пригадування раніше вивченого матеріалу. Ефективно проводити у вигляді бесіди.*)

– Діти, давайте пригадаємо, яку літеру ми вчили на минулому уроці.

– А зараз прочитаємо слова (*тут доречно використовувати слова з раніше вивченими буквами*).

3. Мотивація навчальної діяльності (*Структурний компонент уроку, що має змотивувати учнів до вивчення матеріалу. Можна використовувати загадки, вірші, лаконічні цікаві завдання тощо. Їх мета – зацікавити школярів. Також ефективною буде коротка бесіда з цікавими запитаннями, демонстрація наочних матеріалів*).

Відгадування загадки (відгадка, як правило на літеру, що буде вивчатися на уроці).

З – поміж інших тварин

Всяк його впізнає:

Із усіх тільки він

Ріг на носі має (*Носоріг*)

– На яку літеру починається слово-відгадка?

– Ми вже вчили цю букву?

– Мабуть, ви вже здогадалися, якою буде тема нашого уроку.

4. Оголошення теми та мети уроку (*Учитель називає тему уроку або залучає до її формулювання учнів*).

– Діти, на сьогоднішньому уроці ми й справді будемо вивчати букву н.

5. Вивчення нового матеріалу.

Артикуляційно-слухові вправи.

Виділення звуків [н], [н'] у словах.

– звуко-складовий аналіз слова «*носоріг*»

– інтонування звуків (який звук ми чуємо на початку слова? Вимовте його ще раз; чи зустрічає струмінь повітря перешкоду на своєму шляху? отже, це приголосний звук);

– називання ланцюжка звуків;

– характеристика звуків;

– поділ слова на склади.

– звуко-складовий аналіз слова «*ніс*» (який звук ми чуємо на початку слова? прослідкуйте за положенням язика під час його вимови – язик торкається верхнього піднебіння, отже, звук м'який).

– отже, в словах «носоріг» та «ніс» буква н позначає різні звуки: твердий [н] та м'який [н'].

Друкування малої букви н в зошиті в клітинку (перед тим варто розглянути її будову в підручнику, можна намалювати в повітрі чи мокрим пензлем на дошці).

Фізкультхвилинка (*Короткочасні рухливі вправи, що мають на меті змінити діяльність дітей і таким чином послабити втому, підвищити ефективність роботи, зазвичай триває 1–2 хвилини. Як правило, вчитель сам проводить фізкультхвилинку, озвучуючи дітям, що треба робити. Також можна використовувати готові віршовані та музичні руханки. Що б не обрав учитель, він виконує вправи разом із дітьми*).

Вам не хочеться сидіти?

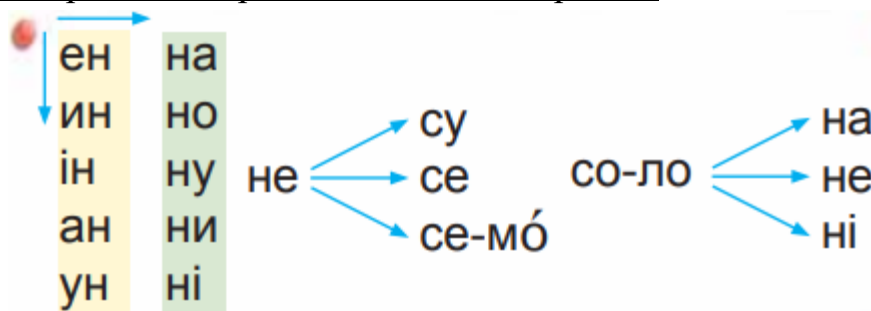
Треба трішки відпочити.

Руки вгору, руки вниз,

І сусіду посміхнись.
 Руки вгору, руки в боки.
 Вище руки підніміть,
 А тепер їх опустіть.
 Плигніть, любі, кілька раз.
 До роботи братись час.

Робота з підручником.

Читання відкритих і закритих складів з літерою н.

Вдосконалення вміння читати склади та слова з новою буквою.

Вправа з читання «сходинок».

Гімнастика для очей (Також може використовуватися на уроках читання, якщо діти багато працюють із підручником та напружують очі. Її мета – зняти напругу та потренувати очні м'язи).

Очей своїх з мишки кіт Вася не зводить,
 Направо-наліво очицями водить
 (рухи очима, голова нерухома).
 А мишка кружляє, а мишка гуляє
 (колові рухи очима),
 Про хитрого Васю нічого не знає.

Вправа з читання «гірка».

Спускайся з гірки, читаючи речення.

Ана-нас.

У нас ана-нас.

Ана-нас у нас.

Ана-на-си со-ло-ні?

— Ні! Ана-на-си

Словникова робота (проводиться, якщо вправи містять незнайомі чи незрозумілі слова – вчитель пояснює значення таких слів, використовуючи словесні приклади або візуальні ресурси).

– Діти, чи знаєте ви значення слова «нумо»?

– Дуже часто це слово вживається, коли звертаються до багатьох осіб із заохоченням до виконання спільної дії. Наприклад: «Діти, нумо читати Буквар!»

– Тепер ви знаєте значення цього слова, тож можете сміливо використовувати його в школі та вдома!

Робота з чистомовкою (це спеціальні логопедичні вірші, що допомагають з артикуляцією певного звуку шляхом багаторазового повторення).

На-на-на – у лісі сосна!

Ні-ні-ні – дятел на сосні.

Ни-ни-ни – у Ніни ковзани.

Не-не-не – сонечко сумне.

6. Підсумок уроку. Рефлексія (Структурний компонент уроку, що має на меті узагальнити вивчене на уроці, проаналізувати, що вдалося легко, на що треба звернути більшу увагу, що сподобалося та запам'яталося учням. Часто проводять підсумкову бесіду або використовують вправу «Мікрофон»).

– Яку літеру вивчали на сьогоднішньому уроці?

– Які звуки вона позначає?

– Наведіть приклади слів, у яких буква н позначає твердий звук (намисто, насіння, носоріг).

– Наведіть приклади слів, у яких буква н позначає м'який звук (ніс, нянька, Ніна).

ЧИТАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Формування читацької компетентності в умовах Нової української школи

Формування читацької компетентності в межах курсу «Літературне читання» у контексті Нової української школи зосереджене на всебічному розвитку учнів. Метою є збагачення інтелектуальної та емоційної сфер молодших школярів, формування стійких навичок читання й мовлення, ознайомлення з різноманітним дитячою літературою, а також розвиток художньо-естетичного сприйняття текстів і книг. Одночасно акцент робиться на розкритті творчого потенціалу дітей.

Головна мета літературної освіти полягає у вихованні творчого читача, здатного до критичного мислення, із сформованим гуманістичним світоглядом, загальною культурою та естетичними вподобаннями.

У методичному аспекті читацьку компетентність молодших школярів можна визначити як інтегральну характеристику, що передбачає не лише вміння читати та розуміти тексти різних жанрів, але й здатність до формування власних ціннісних суджень щодо прочитаного. Це включає знання, навички, уміння працювати із текстами, здатність критично оцінювати твори та проявляти творчу активність.

У більш широкому сенсі **читацька компетентність** охоплює здатність до самостійності у процесі читання, розвитку самооцінки та самоконтролю, а також творчого підходу до вирішення літературних завдань. Вона характеризується сформованістю інтелектуальних операцій, необхідних для осмислення й естетичного сприйняття літературних творів.

Читацька компетентність інтегрує кілька ключових компонентів:

1. *Когнітивний компонент* передбачає розвиток читацької діяльності як процесу пізнання. Сюди входить осмислене сприйняття текстів, їх аналіз та

інтерпретація, знайомство з біографіями авторів, теоретико-літературні знання, розширення читацького досвіду та свідоме мотивування до читання.

2. *Комунікативний компонент* спрямований на мовленнєвий розвиток учнів. Це вміння будувати зв'язні, змістовні висловлювання, точно і креативно використовувати мовні засоби, формулювати власну думку щодо прочитаного та обґрунтовувати відповіді на запитання за змістом тексту.

3. *Ціннісний компонент* акцентує увагу на морально-етичному вихованні школярів. Він включає розуміння соціальних і культурних цінностей, вміння аналізувати їх і визначати власне ставлення відповідно до прочитаного, а також дотримуватися своїх моральних позицій.

4. *Діяльнiсний компонент* охоплює вдосконалення навичок читання, практичне застосування теоретичних знань, аналіз літературних творів і розвиток творчого мислення учнів шляхом уяви та фантазії під час роботи з текстами.

5. *Особистісно-творчий компонент* передбачає формування мотивації здобувачів початкової освіти до творчої діяльності, розвиток естетичного чуття, художніх здібностей і читацької культури загалом.

Читацька компетентність є інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних орієнтирів учнів – аспектів, які вони засвоюють у реалізації змістової лінії «Читаємо».

Таким чином, процес літературної освіти в початковій школі сприяє становленню самостійного і творчого читача. Школярі розвивають свої мовленнєві, літературні та інтелектуальні здібності, набувають нових знань і умінь, прищеплюють естетичні смаки та прагнення до систематичного читання.

Особливості розвитку якостей читання в молодших школярів

Компоненти техніки читання, або якості читання, включають *свідомість, правильність, швидкість та виразність*. Під час читання мовчки

основними аспектами є свідомість, правильність та швидкість. У випадку читання вголос додається ще й виразність.

Особливості розвитку якісних читацьких навичок у здобувачів початкової освіти в умовах реформованої Нової української школи передбачають формування цілісного підходу до навчання літературного читання. На уроках літературного читання ставиться завдання сформувати в учнів навички осмисленого, правильного, виразного читання із дотриманням темпу, властивого розмовному мовленню. Ці якості поступово вдосконалюються системно, переходячи від простіших до складніших елементів із класу в клас.

Свідомість читання – це здатність не тільки переказати текст, а й висловити власне ставлення до нього. Ступінь усвідомлення прочитаного визначається рівнем загального розвитку, віком дитини, її психофізіологічними особливостями, а також якістю і відповідністю тексту віковим потребам. Методисти визначають низку критеріїв розуміння: здатність учнів виконувати практичні дії на основі прочитаного, вміння переказувати текст, логічно його структурувати або інтерпретувати, аргументувати свої думки. Сутність свідомого читання полягає у встановленні причинно-наслідкових, часових зв'язків, з'ясуванні мотивів і цілей описаних дій, а також у трактуванні змісту та авторського задуму художнього твору.

Правильність читання включає кілька важливих критеріїв:

1. Дотримання норм орфоєпії та акцентуації, тобто правильної вимови звуків і наголошення слів.
2. Відсутність помилок при відтворенні тексту – діти повинні уникати пропусків букв чи складів, перестановок або додавання зайвих елементів у словах.
3. Ритмічність і плавність читання, яка забезпечується злитою вимовою складів та службових слів разом із повнозначними.

Дидактичні рекомендації передбачають уникнення переривань учня під час читання. виправляти помилку потрібно лише тоді, коли вона змінює зміст

тексту. У решті випадків помилки рекомендують обговорювати після завершення читання. Винятком є неправильні закінчення слів, які можна коригувати під час процесу.

Основні методи виправлення помилок під час читання:

1. Учень перечитує слово за складами або записує його на дошці.
2. Вчитель залучає інших учнів до колективної роботи над помилкою.
3. Помилку виправляє сам учитель.

Вправи для формування навичок правильного наголошування:

1. Прочитати абзац і знайти слова, де наголос падає на певний склад (перший, другий, третій).
2. Знайти слова в тексті, де зміна наголосу призводить до зміни значення.
3. Назвати слово в реченні, у якому важко визначити правильний наголос.

Швидкість читання – це темп, який дозволяє найбільш повно усвідомлювати прочитане. Оптимальним вважається темп, який не перешкоджає розумінню тексту. Для розвитку навички швидкого читання рекомендується багаторазове повторне читання текстів. Швидкість визначається кількістю прочитаних символів або слів за певний проміжок часу. Як надто повільне, так і занадто швидке читання можуть негативно впливати на розуміння тексту та взаємодію з іншими дітьми під час уроку. Для вдосконалення темпу варто використовувати вправи на подолання повернень до прочитаного тексту, розширення поля зору, розвиток гнучкості читання та збільшення діапазону швидкості.

Виразне читання передбачає вміння чітко передавати думки й емоції, закладені автором. Однією з основних ознак є використання різноманітних інтонаційних засобів для донесення сенсу твору. Освітні програми початкової школи пропонують чіткі орієнтири для кожного класу:

- 1 клас – навички інтонації різних типів речень залежно від їхньої мети;

2 клас – застосування простих інтонаційних засобів (правильні паузи, кінець речення, регулювання темпу), декламування віршів після підготовки, участь у простих формах інсценізації;

3 клас – самостійна підготовка до виразного читання, визначення емоційного тону твору та героїв, вибір відповідного темпу і голосових властивостей;

4 клас – самостійне опрацювання тексту для виразного читання із застосуванням художньо-інтонаційних засобів.

Одним із ключових чинників впливу на вміння читати є вибір способу читання. Існує п'ять основних способів:

- ✓ побуквений,
- ✓ уривчасто складовий,
- ✓ складовий,
- ✓ складовий із цілісним сприйняттям окремих слів,
- ✓ читання цілими словами або їх групами.

Перші два способи вважаються непродуктивними і відходять на другий план. Решта потребують активного заохочення та систематичного вдосконалення для досягнення максимальної ефективності.

Дидактичні особливості й структура уроку читання спрямовані на формування та розвиток навичок учнів у засвоєнні нової інформації через творчі, аналітичні та практичні підходи. Пропонується структура й методи роботи над новим твором, що враховують поступовість і послідовність у навчальному процесі. Урок вивчення нового твору містить такі структурні елементи:

1. *Повторення вивченого матеріалу та актуалізація опорних знань.* На цьому етапі уроку найчастіше використовують такі види роботи: перевірка домашнього завдання (за його наявності), підготовка до сприйняття нового матеріалу через такі прийоми: загадки, ребуси, відповіді на запитання, переказ

за планом, вибіркоче читання, характеристика героїв, читання в особах або напам'ять, аналіз художніх елементів тексту тощо.

2. *Мотивація навчальної діяльності та повідомлення теми уроку.* Виконуються підготовчі дії для полегшення ознайомлення з новим текстом. Сюди можна включати роботу з наочністю чи ілюстраціями; актуалізацію знань через роз'яснення вчителя чи бесіду; словникову роботу – лексичну підготовку та уточнення змісту нових понять чи явищ; створення проблемної ситуації та прогнозування теми твору.

3. *Сприймання та усвідомлення нового матеріалу.* Цей етап передбачає вивчення тексту через відпрацьовані методи:

- первинне й повторне читання (індивідуальне, колективне, вчителем).
- виконання завдань на основі сприйнятого матеріалу: відповіді на запитання, аналіз подій, визначення головної думки тексту.
- робота над мовленнєвими уміннями: інтонаційне та логічне читання, аналіз композиції тексту.
- складання плану (словесного чи малюнкового) для якісного осмислення прочитаного.

4. *Повторне читання тексту учнями та робота над ним* включають різноманітні види завдань, спрямовані на глибше розуміння та розвиток навичок. Основні види діяльності:

- Орфоепічне, тлумачне й акцентологічне читання.
- Завдання, спрямовані на вдосконалення техніки читання.
- Створення словничка образних слів.
- Оглядове читання з елементами вибіркового (аналіз запитань: Чому? Де? Коли? Як?).
- Поєднання колективного читання з індивідуальним опрацюванням тексту.
- Виявлення завершених за змістом частин тексту.
- Визначення головної думки твору.
- Композиційний аналіз тексту та його поділ на частини.

- Складання плану прочитаного й переказ за цим планом.
- Аналіз вчинків персонажів і мотивів їхньої поведінки.
- Використання словесного малювання для унаочнення тексту.
- Робота з ілюстраціями (ідентифікація відповідних частин і переказ, опис).
- Виконання вправ, спрямованих на розширення «поля читання».
- Інтонційне та логічне читання.
- Розширення активного словника учнів тощо.

Одним із ключових і обов'язкових етапів роботи є *складання плану* прочитаного тексту. Учителю необхідно враховувати особливості цього процесу залежно від віку. У 1–2 класах план створює вчитель. Варіанти можуть включати малюнковий план; запитальний план (учитель формулює запитання до частин тексту); номінативний план (вичленення заголовків для окремих частин із допомогою учнів). Починаючи з 3-го класу, учні поступово залучаються до словесного оформлення плану. Школярі пропонують свої варіанти, а колективно, під керівництвом учителя, обираються найкращі пункти. У 4-му класі учні складають план самостійно, а в разі складних ситуацій – за допомогою педагога.

Для *узагальнювальної бесіди* за змістом твору використовуються такі види роботи:

- Аналіз ідейної спрямованості тексту.
- Розкриття теми та головної думки через опорні запитання.
- Бесіди для підготовки до творчих завдань із текстом.
- Обговорення за допомогою опорних запитань.
- Робота з ілюстраціями підручника.
- Ознайомлення з основними структурними елементами.
- Висловлення оцінних суджень щодо тексту.
- Визначення причинно-наслідкових зв'язків у змісті.
- Навчання логічного читання як спеціалізованої технології.
- Організація вибіркового читання та роботи в групах тощо.

5. *Застосування знань на основі творчої роботи з текстом* може відбуватися через різноманітні види діяльності, спрямовані на розвиток креативного мислення та комунікативних навичок. Серед таких завдань можна виділити:

- Творчий переказ тексту, в якому учні по-своєму інтерпретують зміст.
- Розповідь за аналогією, що дозволяє порівняти прочитане з власним досвідом.
- Ілюстративна робота, яка може включати як словесні, так і графічні малюнки.
- Колективна декламація, створення сценічних читань або постановка «живих» картинок для візуалізації сюжету.
- Складання сценарію за мотивами прочитаного тексту, що особливо корисно на рівні 4 класу.
- Робота з текстами, де структура цілеспрямовано порушена, для відновлення послідовності та логіки викладу.
- Комунікативне та уточнююче читання для глибшого розуміння написаного.
- Складання усних або письмових анотацій про ключові ідеї твору.
- Розробка діалогів і монологів від імені персонажів, що допомагає краще зрозуміти їх емоції та мотиви.
- Створення описів із додаванням елементів міркування для поглибленого аналізу деталей.
- Емоційно-образний аналіз тексту, який сприяє формуванню уявлень через почуття.
- Запис нових думок, слів чи виразів, які виникають під час роботи з матеріалом.

Такий підхід до роботи з текстом допомагає розвинути авторські навички, критичне мислення та більш усвідомлено застосовувати отримані знання. Чи не найбільш улюбленими для молодших школярів видами роботи з текстом є створення коміксів за прочитаним, читання в особах, інсценізація та

театралізація творів. Останні яскраво відображає змістова лінія «Театралізуємо».

5. *Підсумки уроку та рефлексія.* На цьому етапі здійснюється чітке узагальнення матеріалу, акцент на ключових елементах теми уроку. На завершальному етапі інтерпретації і рефлексії учні усвідомлюють своє ставлення до персонажів і подій твору. Організовується творча робота з використанням прочитаного тексту (виразне читання, драматизація, словесне і графічне малювання) або ж із створенням власного висловлювання (худ. твору)

Важливим під час читання є сам аналіз твору, який допомагає формувати саме свідомість читання, а не механічне відтворення звуків. У методиці літературного читання виділяють такі *шляхи аналізу літературного твору*:

1. Аналіз «услід за автором». Цей підхід дозволяє акцентувати увагу учнів на кожному слові твору, що сприяє глибшому розумінню тексту й ролі важливих деталей.

2. Образний аналіз. Метод фокусується на художніх образах: героях, природі, авторові, оповідачу тощо. У процесі аналізу учні досліджують будову твору, способи характеристики персонажів та співпереживають їхнім емоціям. Також розглядаються системи образів із деталізацією зовнішності героїв, їхньої поведінки та взаємостосунків. Після цього встановлюються причинно-наслідкові зв'язки, складається план уроку, визначається основна думка твору. Учні можуть працювати в парах через складання усних переказів або письмових описів героїв.

3. Проблемно-тематичний аналіз. Цей підхід потребує від учителя ґрунтовного розуміння понять проблеми, проблемного запитання чи завдання. Застосовується методика переходу від визначення ключових проблем до їхньої деталізації через формулювання проблемної ситуації. Учні беруть участь у пошуковій роботі для визначення можливих шляхів вирішення, що сприяє розвитку критичного мислення та самостійності.

Особлива увага у процесі розвитку читацьких умінь приділяється *методам роботи з текстом*, які сприяють розвитку розуміння і творчого мислення.

Види, форми та прийоми читання

Види та форми читання є важливими складовими розвитку читацької компетентності, яка формується в учнів як результат інтегрованого засвоєння знань, умінь, навичок та ціннісних підходів у процесі оволодіння літературного читання.

Основні **види читання** поділяються на читання *вголос* і *мовчазне* (про себе). У період адаптації початкової школи, тобто в 1–2 класах пріоритет надається читанню вголос. У цей період також важливо навчати дітей слухати, розуміти усне та письмове мовлення. Починаючи з другої половини 2 класу, вводиться методика навчання мовчазного читання, а вже у 3–4 класах основним видом стає читання про себе.

Навчання читанню мовчки можна розпочинати вже з 1 класу. Учитель поступово пропонує дітям прочитати спочатку окремі слова, далі – речення чи абзаци тексту. Наприклад, слово показують на картці, його потрібно прочитати пошепки, а після видалення картки – відтворити його зміст. Така ж послідовність застосовується для речень, абзців і повноцінних текстів.

Методичні рекомендації щодо розвитку мовчазного читання включають такі аспекти:

- ✓ Визначення мети чи поставлення завдання перед початком читання.
- ✓ Обмеження часу для читання, що сприяє формуванню швидкості.
- ✓ Перевірка рівня розуміння змісту прочитаного матеріалу.
- ✓ Надання чітких вказівок для уникнення механічного читання (не шептати, не рухати губами чи язиком, не пропускати слів).

Завдання перед мовчазним читанням вчитель має адаптувати до рівня учнів. Наприклад:

- Знайти відповідь на конкретне запитання у тексті.

- Прочитати текст і переказати його зміст.
- Виділити заголовок до певної частини тексту.
- Прочитати заголовок статті та пояснити його значення.

Читання про себе варто періодично чергувати з читанням вголос, щоб забезпечити свідомість сприйняття тексту в обох формах.

Форми читання стосуються в основному читання вголос і передбачають:

1. «Індивідуальне читання». Воно допомагає індивідуальній роботі зі здобувачем початкової освіти задля вдосконалення навичок або контролю за прогресом. При цьому інші учні також можуть бути залучені до процесу.

2. «Хорове читання». Ця форма дозволяє вирівняти навички читання у всьому класі завдяки спільній діяльності.

3. «Читання «ланцюжком». Кожен учень читає по одному або кілька речень і передає чергу своєму сусіду. Це ефективний спосіб активізації діяльності учнів та перевірки навичок виразного читання.

4. «Вибіркове читання». Застосовується для пошуку важливих уривків у тексті, аналізу твору, визначення ключових ідей або цитування ставлення автора до персонажів.

Загалом грамотне поєднання видів та форм читання забезпечує комплексний розвиток читацької компетентності школярів і сприяє їх загальному освітньому прогресу.

Для формування якісних навичок читання пропонуємо використовувати різні інноваційні **прийоми** на уроках читання. Наведемо лише деякі з них, які, на наш погляд, будуть досить ефективними й цікавими для молодших школярів:

- **«Дощик»** Під час читання хором учитель керує подачею тексту, створюючи звучання, схоже на дощ. Наприклад, фраза «накрапає дощ» означає читати тихо; «дощ пускається сильніше» – голосніше; «злива» – максимально голосно; «дощ слабшає» – зменшують гучність; «дощ припиняється» – припиняють читання.

- **«Хвости»** – учитель читає початок речення, а учні знаходять у тексті його продовження, після чого читають усе речення вголос.

- **«Розвідники»** – після ознайомлення з текстом учитель пропонує учням відшукати кількість згадок певного слова. Учні мовчки переглядають текст і повідомляють результат.

- **«Незнайко»** – учитель читає текст із навмисними замінами слів. Школярі уважно слухають і виправляють помилки, подаючи правильні слова.

- **«Земля-небо»** – За командою «земля» діти нахиляються до книжок і продовжують читати. На команду «небо» вони відриваються від тексту, піднімають голову чи закривають підручники. Після повернення до «землі» учні швидко знаходять місце, де перервали читання.

- **«Актори»** – учитель пропонує учням прочитати вибраний фрагмент тексту, додаючи відповідну інтонацію. Це може бути радісна, сумна, здивована чи інша емоція (наприклад, драгівливість, співчуття, ніяковість).

- **«Обличчям до обличчя»** – діти працюють у парах, повертаючись обличчям один до одного й напівголосно читаючи текст по черзі (строфу, рядок чи абзац).

- Ігровий прийом **«Перевтілення»**. Учням пропонують «стати» певним живим або неживим предметом. Це стимулює словесну творчість і сприяє розвитку уяви.

- **«Снігова куля»**. Один із гравців стає ведучим і кидає м'яч по колу. При цьому він виголошує одне з ключових слів: «герой», «вчинки», «характеристика» або «висновок». Той, хто ловить м'яч, виконує завдання: називає героя прочитаного твору (на команду «герой»), розповідає про його вчинки («вчинки»), добирає слова для характеристики («характеристика») або формулює висновок («висновок»).

Окрім того, можна застосовувати різні ігрові вправи, такі як: «Буква заблукала»; «Будь уважним»; «Слово заховалось»; «Роз'єднай слова»; вправи для розширення кута зору та інші.

Методика вивчення творів різних жанрів на уроках мовно-літературної освітньої галузі

Відповідно до мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти, учні молодших класів знайомляться з творами різних видів і жанрів. До переліку літературного читання входять оповідання, поезія, уривки з повістей, казки (як народні, так і авторські), п'єси, байки, твори усної народної творчості, зокрема ігровий фольклор, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, а також науково-пізнавальні тексти, спеціально адаптовані для дітей молодшого шкільного віку.

Оповідання є невеликим художнім твором, у якому змальовуються події, що стосуються людського життя чи природи. Робота над оповіданням передбачає системний підхід: від осмислення авторського задуму до формування оцінкових суджень, які допомагають учням досягнути моральну сутність персонажів. Обов'язкові етапи роботи включають складання плану і різні види переказу (стислий, вибірковий, детальний, творчий).

Під час роботи з *казками* молодші школярі навчаються розуміти їх жанрові особливості. Основними характеристиками казки є використання вигадки й типова композиційна структура – зачин і кінцівка, що звертаються до читачів, а також повторення основного епізоду з додаванням нових деталей чи персонажів. Під час першого сприйняття казку зазвичай читають як розповідь, із подальшим аналізом, аналогічним до роботи з оповіданнями. Особливу увагу приділяють виразному читанню в особах або з елементами драматизації.

До навчальних програм також включено *притчі й народні легенди*. Притчі – це короткі наставницькі розповіді про життєві ситуації, які утверджують добро та справедливість. У легендах відображаються народні уявлення про походження природи, історичних подій чи імен. Їх аналіз проводиться за методикою опрацювання оповідань.

Байка є сатиричним жанром із повчанням. Завдяки алегоричним образам розкриваються людські риси й взаємини. Мораль, що зазвичай міститься на

початку або в кінці байки, допомагає зрозуміти основну ідею твору. Байку часто виразно декламує вчитель, а методика її аналізу близька до тієї, що застосовується для казок чи оповідань.

Серед поетичних жанрів у підручниках представлені *епічні вірші* (розповідь у віршованій формі). Їх опрацювання аналогічне роботі з художнім оповіданням.

Особливої уваги потребують *ліричні вірші*, де головною темою часто є почуття або ставлення ліричного героя до навколишнього світу. Перше читання ліричного твору зазвичай здійснюється напам'ять учителем. Робота над такими творами передбачає аналіз образних засобів (порівняння, епітети, метафори) і розвиток інтонаційного виразного читання. Для цього проводять вправи з побудови інтонаційної партитури.

Науково-пізнавальні тексти (статті) надають інформацію про світ явищ та подій у доступній дітям формі. Основне завдання роботи з ними – забезпечити глибоке розуміння матеріалу через словникову роботу і обговорення того, що учні дізналися нового, чому це важливо і як це можна застосувати.

РОБОТА З МЕДІАПРОДУКТАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Інформаційне суспільство XXI століття ставить виклики перед сучасними педагогами, завдання яких – не тільки дати знання з певної галузі, а й навчити критично мислити, працювати з різними джерелами інформації, сформувати пропедевтичні навички фактчекінгу. Відтак Нова українська школа передбачає інтеграцію медіаграмотності в заняття з мовно-літературної освітньої галузі.

З цієї причини програма мовно-літературної освітньої галузі включає в себе змістову лінію «Досліджуємо медіа», що передбачає ознайомлення учнів початкових класів з основами медіаграмотності, а саме навчання аналізувати, оцінювати та інтерпретувати медіатексти та створювати власні медіапродукти.

Державним стандартом початкової освіти передбачено такі вимоги до роботи з медіатекстом [8]:

Загальні результати навчання	Обов'язкові результати навчання	
	1–2 класи	3–4 класи
<i>Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях</i>		
виокремлює інформацію	—	виокремлює необхідну інформацію з різноманітних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою
аналізує та інтерпретує усну інформацію	за допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих медіатекстах	пояснює зміст і форму медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб
оцінює усну інформацію	висловлює думки щодо медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації	висловлює своє ставлення до медіатексту, обґрунтовує думки, зважаючи на власний досвід
використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок	створює прості медіатексти	обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети

До медіапродуктів відносять аудіокниги, рекламу, комікси, дитячі журнали, мультфільми, телепередачі, сайти дитячих видань, комп'ютерні ігри тощо.

Робота з аудіотекстами

Прослухавши аудіотекст, можна виконати такі види завдань:

- намалювати малюнок за почутим;
- створити колаж із фотографій за прослуханим;
- придумати продовження;
- скласти та розіграти діалог;
- записати нові слова, що почули в тексті;
- подумати й описати свої емоції під час слухання тексту;
- уявити себе в ролі диктора, який читає аудіоказку;
- прочитати вголос абзац твору, що вивчається, та записати його на диктофон;
- пояснити, якими якостями має володіти людина, щоб якісно озвучити книгу.

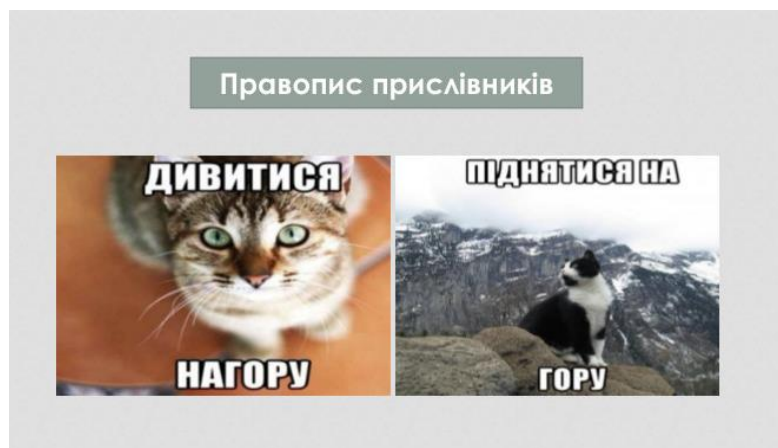
Робота з візуальними матеріалами

- скласти власний твір за фото;
- підібрати із запропонованих фотографії до тексту;
- спробувати вгадати, про що говорять люди на фото, та інсценізувати діалог;
- створити фотоколаж до твору;
- використати інтерактивні стрічки часу – сервіси, що призначені для відображення історичних подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів.

Ефективними та цікавими на уроках мовно-літературної освітньої галузі стануть такі види роботи: використання мемів; мультфільмів; створення коміксів; аналіз рекламних роликів; використання QR-кодів; робота з новинами.

Використання мемів

Мем – будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряк, відео) іронічного характеру, яка відтворює певне ставлення до певних подій чи обставин та поширюється в інтернеті. Є ефективним засобом зацікавлення навчальним матеріалом і методом підтримання уваги, сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей.

Використання мультфільмів

Для прикладу пропонуємо мультфільм телеканалу ПлюсПлюс «Це наше і це твоє. Трембіта» <https://www.youtube.com/watch?v=813bkI4OeC8>

Учні разом із вчителем переглядають короткий мультик і дають відповіді на запитання:

- Яку назву має найдовший у світі музичний інструмент?
- Як трембіта заміняла функцію телефонів у давнину?
- З якого дерева виготовляли трембіти?

- Яка довжина трембіти-рекордсменки?
- З якою твариною порівнюється вага трембіти?

Також учням можна запропонувати придумати власні запитання за змістом мультфільму та поставити їх однокласникам.

Створення коміксу

Комікс (від англ. *comic* – комедійний, комічний, смішний) – послідовність малюнків, зазвичай із короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Комікс характеризується єдністю оповідання й візуальної дії, а тому є прекрасним способом підвищити читацьку активність.

Основні переваги коміксів:

- інформативність,
- образність,
- динамічність відображення інформації,
- стислість і точність висловлювань,
- розвиток навичок формування причинно-наслідкових зв'язків,
- формування навичок розпізнавати, сприймати та розпізнавати емоції персонажів.
- Можна створити комікс за поданим початком та закінченням:

СТВОРЮЄМО КОМІКСИ

Уяви, як розомалюєш події в цій історії, та намалюй відповідні малюнки. Розмалюй.

Також цікавими та ефективними будуть завдання зі створення коміксів на основі прочитаного твору.

Комікс до казки І. Франка «Фарбований лис»

Для створення коміксів стануть в нагоді такі **цифрові інструменти**:

Pixton (широкий функціонал, навіть у безкоштовній версії. Створивши героя за описом тексту, учень точно запам'ятає, як він виглядає).

Canva (можна створювати як нові комікси, так і використовувати готові шаблони, які легко редагуються. Перевагою є те, що більшість здобувачів освіти знайомі з цим інструментом).

Witty Comics (підійде для створення простих діалогів).

STORYBIRD (ресурс дозволяє створювати як комікси, так і невеличкі твори з ілюстраціями).

Toony tool (можна створювати не тільки комікси, але й мультфільми).

Аналіз рекламних роликів

Зверніть увагу, що не весь рекламний контент може використовуватися для аналізу в початкових класах. Найкращим варіантом буде соціальна реклама. Наводимо приклад із навчально-методичного посібника «Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі» [19].

Вчитель пропонує учням переглянути рекламний ролик про вирубування лісів. Потрібно звернути увагу та запам'ятати, які речення в цьому ролику записані як звернення до глядачів.

Питання для обговорення:

- ▶ Про що це відео? (*про неприпустимість вирубування лісів*).
- ▶ Хто запам'ятав речення «*Знайомий звук? А біль? Згадай, завдяки чому ти дихаєш. І подумай про майбутнє*»?
- ▶ Для кого створено це відео? (*і для дорослих, і для дітей*).
- ▶ Чи пропонують нам щось купити (*ні*)?
- ▶ Для чого використано музику? Які почуття вона підсилює на початку відеоролика (*радість від краси природи, задоволення від милування її красою*), а які – у другій частині (*тривога*)?
- ▶ До яких дій спонукає нас ця реклама? (*цікавитися, для чого ведеться вирубка лісів; не брати участі в недозволеній вирубці тощо*).
- ▶ Чому це соціальна реклама? (*бо це реклама, яка не має на меті щось продати, а привертає увагу до проблеми*) [19, с. 56].

Зазвичай соціальна реклама вирішує дуже конкретні завдання, і рекламний ролик має бути таким, ніби хоче схопити тебе за руку, зупинити, привернути увагу. Наведений приклад роботи з відеороликами та аналізом ролі музичного супроводу в них засвідчує, що в елементах форми часто міститься «ключик» для розуміння змісту того, що діти бачать на екрані. Навчити учнів знаходити такий «ключик» до кожного з медіатекстів та користуватися ним – важливе завдання медіаграмотності на уроках із мовно-літературної галузі.

Використання QR-кодів для доступу до медіапродуктів

Цей вид роботи дає школярам можливість працювати з медіапродуктом за допомогою сканування коду. Залучення технологій з використанням мобільного телефону на уроках додатково заохотить

школярів до вивчення вашого предмету! Із залученням QR-кодів можна зашифрувати та отримувати швидкий доступ фактично до будь-якої інформації у мережі інтернет: відео на YouTube, певної геолокації на Google картах, e-mail, посилання на сторінку профілю у соціальних мережах, аудіофайл, книгу тощо. Або у такий спосіб може бути закодовано невеличкий текст чи номер телефону, який можна «зчитати» навіть без доступу до мережі інтернет. Наприклад, можна прослухати мелодію «Щедрика», створену Миколою Леонтовичем, відсканувавши QR-код.

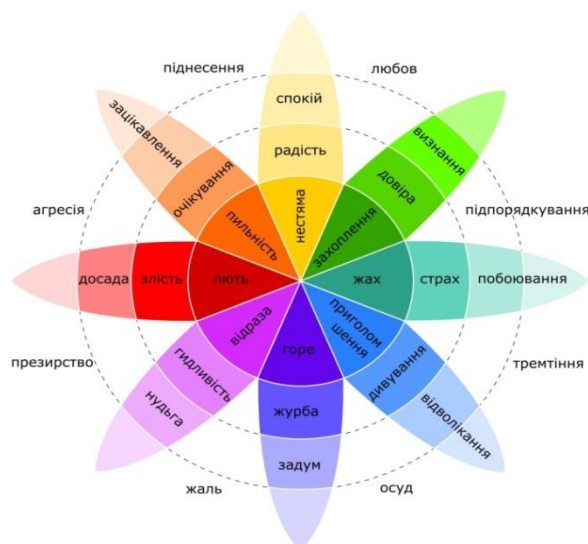
Цей різновид роботи можна використовувати під час ігор, квестів, де важливо знайти якісне джерело інформації з аудіо- чи відеосупроводом.

Робота з новинами. Вправа «Дві хвилини на новини»

Ця вправа дає можливість практикувати навички публічного виступу, розвиває здатність висловлювати думки та емоції, сприяє обміну інформацією та формуванню навичок її аналізу.

Запропонуйте знайти в інтернеті новину, яка вас зацікавила. Далі потрібно підготувати короткий монолог про обрану новину, у якому висвітлити основну інформацію та зацентувати на емоціях, які вона викликає, і чому ви хочете поділитися цією новиною. На це у вас є дві хвилини.

Для допомоги собі можна створити картки з ключовими словами або коротким текстом. Учні та учениці можуть записати на картках, які емоції викликає новина та чому вони хочуть поділитися цими враженнями. Також можна використовувати колесо Роберта Плутчика.

Колесо емоцій Плутчика. Джерело: uk.wikipedia.org

Створення власних медіапродуктів

Окрім використання медіапродуктів, програма для початкової школи також передбачає створення власних медіапродуктів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Найбільш поширеними такими продуктами є буктрейлер, кардмейкін та хмари слів.

Буктрейлер – це відеоролик про книгу чи певний твір, в якому в художній формі цікаво та насичено подається ключова ідея, спонукаючи до прочитання повної версії. Це свого роду рекламний хід, який привертає увагу до тексту через залучення візуальних засобів. Найчастіше учні виконують це завдання за допомогою вчителя. Також може бути проведений інтегрований урок – мовно-літературної та інформатичної освітніх галузей.

Кардмейкін – листівка, постер ручної роботи на певну тему. Можна виконувати після вивчення певної теми чи літературного твору.

Хмара слів – це візуальне відтворення списку слів, категорій чи міток на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Хмару слів можна легко згенерувати власноруч з використанням спеціальних програм. Word It Out – безкоштовний англomовний сервіс для створення хмар слів, який є одним з найпростіших і зручних у використанні.

небудь про предмети та явища дійсності. Судження – це думки окремих людей, які не є фактами, а виражають їхню особисту думку чи ставлення до предмета чи явища дійсності.

Фейк – це неправдиві новини, події чи журналістські матеріали, які спеціально створили для того, щоб увести в оману споживача інформації.

Найбільше фейків поширюють соціальні мережі та засоби масової інформації. Основна мета фейкових повідомлень – посіяти сумніви, обманути, нав'язати неправду. Щоб досягнути цієї мети, у тексти додають неправдиві відомості або змішують фактичні події з перекрученими.

На уроках мовно-літературної освітньої галузі можна грати в гру «Факт / судження / фейк?».

У грі можна запропонувати три твердження про один предмет, явище, людину тощо, учні мають визначити фейк, факт і судження.

Київ – російськомовне місто, засноване російськими князями (фейк);

Київ – одне з найдавніших українських міст, засноване ще в 482 році, політичний, культурний та економічний центр Київської Русі, столиця України (факт);

Київ – найдавніше та найкрасивіше місто в Європі (судження).

Також можна запропонувати учням гру «**Три факти про мене**». Це дидактична гра для молодших школярів для уроків з медіаграмотності. Завдання: кожен учень записує три факти про себе, один з яких неправда, й називає їх перед класом. Діти намагаються здогадатися, який із цих фактів хибний, ставлячи уточнювальні запитання. Гра тренує критичне мислення та спостережливість.

Для ефективної роботи з медіапродуктами під час пробних занять з мовно-літературної освітньої галузі здобувачі освіти також мають ознайомитися з Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні:

<https://cutt.ly/bgnsitp>

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови: практикум. Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. 180 с.
2. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. Київ: ВД «Освіта», 2019, 192 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv>
3. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі: методичний посібник. Київ: Освіта, 2019.
4. Горбач Н. В. Техніка сторітелінгу в педагогічній практиці. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. Вип. 3. Т 1. С. 187–191. URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/30/292>
5. Горбач Н. В. Орфоепічна грамотність як важлива складова формування педагогічної майстерності. Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». 2021. Вип. 1. С.13–18. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=WXXdlRoAAAAJ&hl=uk3>
6. Горбач Н. В., Папезук О. В. Сторітелінг як сучасна методика розвитку мовлення молодших школярів. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2022. Вип. 1. С. 237–242. URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/325/309>
7. Воскресенська Н. О., Цєпова І. В. Українська мова. Навчання грамоти: методичні рекомендації. Київ: Ранок, 2020. 192 с.
8. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
9. Закон України «Про вищу освіту» (у редакції від 26.02.2021). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
10. Електронні версії підручників «Українська мова та читання» для 1–4 класів. URL : <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>

11. Концепція Нової української школи. URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/280/konczepczyia.pdf>

12. Медіаграмотність у початковій школі URL : http://www.aup.com.ua/uploads/Pochatkova_school_2018.pdf

13. Методика навчання каліграфічного письма в початковій школі : навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання педагогічних закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / упорядник Н. О. Янко. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2021. 92 с.

14. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2019. 364 с.

15. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 1–2 класах за Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Шияна Р. Б. URL : <https://naurok.com.ua/organizaciya-osvitnogo-procesu-v-1-klasah-za-tipovoyu-osvitnoyu-programoyu-rozroblenoyu-pid-kerivnictvom-shiyana-r-b51407.html>

16. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в 1–2 класах за Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Савченко О. Я. URL : <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodovykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi>.

17. Навчальні програми для 1–4 класів. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

18. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ДТД, 2019. 208 с.

19. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Ганик О. В. Київ: ПРОПАПР, 2021. 160 с., іл.

20. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі

спеціальності 013 «Початкова освіта». URL : <https://lpc.in.ua/wp-content/uploads/2023/pdf>

21. Положення про практичну підготовку здобувачів вищої/фахової передвищої освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. URL : <https://lpc.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/polozhennia-pro-praktynu-pidhoovku.pdf>

22. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ, 2020. 192 с.

23. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підручник для учнів 1 класу ЗЗСО. Ч. 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 112 с. іл.

24. Пономарьова К. І. Зошит для письма і розвитку мовлення «Я пишу» (ч. 1, 2): навчальний посібник для учнів 1 класу. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 64 с.

25. Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.06.2024 № 842. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-deiakikh-standartiv-vyshchoi-osvity8>

26. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства освіти і науки України №1225 від 29.08.2024 р.) URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

27. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacijshodo-ocinyuvannya-navchalnih-dosyagnen-uchniv-pershogo-klasu-u-novijukrayinskij-shkoli>

28. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України № 357 від 23.03.2021 р.) URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichnaradaministerstva-osviti-i-naukiukrayini/zatverdzhenni-standarti-vishoyi-osviti>

29. Стрельбіцька О. О. Українська народна казка в початковій школі: до проблеми вивчення. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. Одеса, 2019. Вип.11., Том 2. С.170–174. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_2/39.pdf
30. Стрельбіцька О. Специфіка інтегрованого підходу до вивчення української мови молодшими школярами. Теоретичні та практичні аспекти формування сучасних педагогічних технологій. Матеріали науково-практичної конференції. Херсон : Видавництво «Молодий вчений». 2021. С.16 – 20.
31. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL : <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>
32. Типова освітня програма під керівництвом Р. Б. Шияна. URL : <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>
33. Ткачук В., Грибчук Л. Післябукварик: читаємо, пишемо, розвиваємо мовлення. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 112 с.
34. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. URL : <https://drive.google.com/file/d/1p0moU61Yrg4RskpJYTljxkiAa5vrd0mM>

ДОДАТОК А

ЧИСТОМОВКИ

Аби наш ротик працював,
Звуки гарно промовляв,
Чистомовки будем вчити,
Щоб швидко й чітко говорити.

На місточку скоромовка
Стріла сіроманця-вовка.
Скоро мовить вовк почав,
Ледь язик не поламав,
Бо була та скоромовка
Для дітей, а не для вовка.

«Моя скоромовка
про сірого вовка
та про сірого бичка»,
сказала дідова дочка.

«А моя скоромовка
про чорного вовка
та про чорного бичка»,
сказала бабина дочка.

Шу-шу-шу – чистомовки я пишу.
Ят-ят-ят – їх пишу для всіх малят.
Ки-ки-ки – і говорять залюбки.
Ло-ло-ло – щоб чисте мовлення було.

**Дружно, швидко вимовляй,
Чистомовки, скоромовки промовляй!**

Ар-ар-ар – я вивчаю буквар.
 Ас-ас-ас – у нас дружний клас.
 Ав-ав-ав – не лови гав.
 Ао-ао-ао – ой смачне какао.
 Ак-ак-ак – при дорозі будяк.
 Ап-ап-ап – травку щипле цап.
 Ан-ан-ан – виполи бур'ян.

Ба-ба-ба – над рікою верба.
 Бу-бу-бу – я полию вербу.
 Би-би-би – ми збирали гриби.
 Бе-бе-бе – мамо, я люблю тебе.
 Бо-бо-бо – в мене гарне жабо.
 Бі-бі-бі – казку розкажу тобі.

Ва-ва-ва – ми вчимо слова.
 Ву-ву-ву – пісню знаємо нову.
 Ви-ви-ви – котика злови.
 Ве-ве-ве – кораблик пливе.
 Ві-ві-ві – зошити нові.

Га-га-га - дитяча нога.
 Ге-ге-ге – в мене плаття дороге.
 Ги-ги-ги – у корови роги.
 Гу-гу-гу – побачив райдугу.
 Го-го-го – м'яч у нього.

Да-да-да – в джерелі смачна вода.
 Ду-ду-ду – я до школи радо йду.
 Ди-ди-ди – подай, внучко, води.
 Ді-ді-ді – птахів не покинь в біді.
 Де-де-де – пісню гарно шпак веде.
 Дю-дю-дю — зустріну суддю.
 Ду-ду-ду — у кіно піду.

Ер-ер-ер – молодий шофер.
 Ем-ем-ем — туди не підем.
 Еко-еко-еко – мама мила деко.
 Ець-ець-ець – теплий вітерець.
 Ет-ет-ет – квітів букет.
 Ер-ер-ер – я майбутній мільйонер.

Єць-єць-єць – відважний боєць.

Єм-єм-єм – пісню співає.

Єр-єр-єр – підемо в кар'єр.

Жа-жа-жа – ми побачили вужа.

Жу-жу-жу – в косу стрічку зав'яжу.

Жи-жи-жи – бабусі допоможи.

Жі-жі-жі – дуже гострі ножі.

Же-же-же – мама сон наш береже.

Зу-зу-зу – боюся грозу.

Зу-зу-зу – я візок везу.

Зе-зе-зе – слимачок повзе.

За-за-за – сіренька коза.

Зі-зі-зі – сіна дай козі.

Ив-ив-ив – я квіти полив.

Ик-ик-ик – зійшов місяць-молодик.

Ир-ир-ир – голландський сир.

Им-им-им — від багаття дим.

Ів-ів-ів – льон зацвів.

Іп-іп-іп – зеленіє кріп.

Ір-ір-ір – великий двір.

Ім-ім-ім — збудуємо дім

Ік-ік-ік – сачний з малини сік.

Їд-їд-їд – є комашка короїд.

Їн-їн-їн – багато пір'їн.

Їв-їв-їв – чути спів з гаїв.

Їж-їж-їж – сну, супу поїж.

Їв-їв-їв- столиця Київ.

Йон-йон-йон – наш район.

Йон-йон-йон – виграю мільйон.

Йор-йор-йор – молодий майор.

Йок-йок-йок – зелений гайок

Ка-ка-ка – лине пісенька дзвінка.
 Ко-ко-ко – ми купили молоко.
 Ку-ку-ку – мама сіє муку.
 Ки-ки-ки – досягають грушки.
 Кі-кі-кі – білочки верткі.

Ла-ла-ла — бігла край села.
 Ля-ля-ля — зелене гілля.
 Ла-ла-ла - квітка розцвіла.
 Ли-ли-ли – липку полили.
 Ло-ло-ло – їдемо в село.
 Лі-лі-лі – рученьки малі.
 Лю-лю-лю – Україну люблю.

Ма-ма -ма — холодна зима.
 Му-му-му — молока кому?
 Мо-мо-мо — до школи йдемо.
 Ми-ми-ми — нові килими.
 Мі-мі-мі — веселій кумі.

На-на-на — ми спіймали лина.
 Не-не-не — яблуко смачне.
 Ну-ну-ну — я козу тягну.
 Ні-ні-ні — сонце у вікні.
 Но-но-но — підемо в кіно.
 Ни-ни-ни — червоні кавуни

Ов-ов-ов – накололи дров.
 Оз-оз-оз – тріскучий мороз.
 Ок-ок-ок – отруйний грибок.
 Он-он-он – вийшли на балкон.
 Он-он-он – смачний гриб шампіньйон.

Па-па-па – розсипана крупа.
 Пе-пе-пе – кошеня сліпе.
 По-по-по – річка Лімпопо.
 Пу-пу-пу – по широкому степу.
 Пи-пи-пи – золотаві снопи.
 Пі-пі-пі – миші у снопі.

Ра-ра-ра – висока гора.
 Ро-ро-ро – гостре перо.
 Рі-рі-рі – сонце угорі.
 Ру-ру-ру – не псуй кору.
 Ри-ри-ри – книжку бери.
 Ря-ря-ря — вранішня зоря.

Са-са-са — вкусила оса.
 Ся-ся-ся — малина уся.
 Са-са-са – маленька оса.
 Су-су-су – заплету косу.
 Си-си-си – води принеси.
 Сі-сі-сі – вся травичка у росі.

Ти-ти-ти – висока рости.
 То-то-то – тепленьке пальто.
 Ті-ті-ті – вогонь у плиті.
 Та-та-та – головне в людині – доброта.
 Ту-ту-ту – хату підмету.
 Те-те-те – берізка росте.

Ум-ум-ум — у класі шум.
 Уп-уп-уп – поживний суп.
 Ув-ув-ув – новину почув.
 Уз-уз-уз – великий гарбуз.
 Ун-ун-ун – у річці в'юн.

Фет-фет-фет – ми ходили у буфет.
 Фір-фір-фір – ми пили кефір.
 Фор-фор-фор – моргає світлофор.
 Фон-фон-фон – дзвонить телефон.

Ха-ха-ха – прилетіла муха.
 Ху-ху-ху – сонце світить уверху.
 Іх-іх-іх – корисний і смачний горіх.
 Ох-ох-ох – м'який зелений мох.
 Их-их-их – в лісі ходи тихо.

Це-це-це – знесла курочка яйце.
 Цю-цю-цю – бачу вівцю.
 Ця-ця-ця – зійшла в небі зірниця.
 Ці-ці-ці – під стріхою горобці.
 Це-це-це – лагідне слівце.

Чі-чі-чі – спекла бабуся калачі.
 Ча-ча-ча – дай, бабуся, калача.
 Чу-чу-чу – буде всім по калачу.
 Чі-чі-чі – їжте, діти, калачі.
 Че-че-че – сонце влітку, ой, пече.

Ша-ша-ша – швидко бігає лоша.
 Шу-шу-шу – я братика колишу.
 Шу-шу-шу – свою шубку просушу.
 Ші-ші-ші – пишу вірші.
 Ши-ши-ши – каліграфічно пиши.
 Ше-ше-ше – я думаю інакше.

Щі-щі-щі – смачні борщі.
 Ща-ща-ща – зайчик вибіг з-за куща.
 Ще-ще-ще – велике зерносовище.
 Ущ-ущ-ущ – землю риє хрущ.
 Щі-щі-щі – влітку йдуть рясні дощі.
 Щі-щі-щі – в річці плавають лящі.

Юн-юн-юн – у річці в'юн.
 Юч-юч-юч – замок відкриє ключ.
 Аю-аю-аю – соловей співає в гаю.
 Ою-ою-ою – росте верба під горою.
 Юха-юха-юха – взимку віє завірюха.

Як-як-як – молодий моряк
 Ян-ян-ян – виполи бур'ян.
 Яв-яв-яв – осот зів'яв.
 Ято-ято-ято – пісню вивчу я на свято.

КАЛІГРАФІЧНІ ХВИЛИНКИ ДЛЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1 КЛАС

1. і//и//и//і//и//и//...

і ім м' м'я ім'я

Твоє ім'я буде гарним, якщо ти будеш чемним і вихованим.

2. г/г/г/н/н/н/т/т/т/...

г гр ро он но гроно

г гр ри ив вн ня гривня

Гривня – 2 скл. (грив-ня), 6 б., 6 зв., 2 г., 4 пр..

Грошова одиниця України називається гривня.

3. п/п/п/р/р/р/н/н/н/р/р/р/...

п по од др ру уг га подруга

п па ап ні ір папір

Папір -2 скл. (па-пір), 5 б., 5 зв., 2 г., 3 пр..

Для малювання та писання використовують папір.

4. уу/УУ/уу/УУ/уу/УУ/...

у ук кр ра аї їн нс сь ьк ка українська

Україна – 4 скл. (У- кра-ї-на), 7 б., 8 зв., 4 г., 4 пр..

Моя Батьківщина - самостійна Україна.

5. цц у цц у цц у цц у цц у цц у...

ц цу ук ке ер рк ка цукерка

Цукерка -3 скл. (цу-кер-ка), 7 б., 7 зв., 3 г., 4 пр..

Матуся принесла Лесику смачну цукерку.

6. щщ у щщ у щщ у щщ у щщ у...

щ щє ед др рі ів вк ка щедрівка

Українська обрядова пісня називається щедрівкою.

7. ь // ь // ь // ь // ь // ь //...

д дж жм мі іл ль джміль

д ді ід ду ус сь дідусь

Дідусь – це батько мами чи татка.

8. oo / oo / oo / oo / oo / ...

о ол лі ів ве ец ць олівець

Сьогодні ми малювали кольоровими олівцями.

9. oo aa oo aa oo aa oo aa oo aa...

а аб бе ет тк ка абетка

Абетка, алфавіт, азбука.

10. юю ф юю ф юю ф юю ф юю ф юю ф...

ф фа ар рт ту ух фартух

Бабуся подарувала мені гарненький фартушок.

11. дд // дд// дд // дд// дд...

джміль дзига дзьоб

Джміль – це комаха яка запилює квіти.

Маленька Оленка любить гратися дзигною.

12. дд зз дд зз дд зз дд зз дд зз....

з зо оз зу ул ля зозуля

Зозуля – це перелітний птах, який сам не висиджує пташенят.

13. бб // бб // бб // бб // бб // бб //...

б ба аб бб бу ус ся бабуся

Моя бабуся любить вишивати рушники.

14. вв б вв б вв б вв б вв б вв б вв...

в вл лі іт тк ку влітку

Влітку ми відпочивали у бабусі.

15. с х с х с х с х с х с х....

с св ві іт тл ло оф фо ор світлофор.

Сві-тлофор, світ-лофор, світло-фор.

Світлофор допомагає переходити вулицю.

16. лЛл лЛл лЛл лЛл лЛл ...

л ле ел еле ек ка ека лелека

Лелека – 3 скл. (ле-ле-ка), 6 б., 6 зв., 3 г., 3 пр..

У нас на даху поселились лелеки.

2 КЛАС

1. а ал ла ала фа афа ав ава і ів іві іт ...

віт, ал, фа – алфавіт і алфавіт

Алфавіт – 3 скл (ал- фа-віт), 7 б., 7 зв., 3 г., 4 пр., 2 дзв., 2 глух..

2. Б Ба ат ата ть ьк ькі ів іві ищ ищи ин ини ан ана

Ків, бать, на, щи – Батьківщина.

Батьківщина – це місце де ти народився і живеш.

3. ев еве ер ере ес есе ен ене нь...

Сень, ре, ве -вересень.

Першого вересня діти йдуть до школи.

4. г е ге еге ер ере ро оро ой йо...

Герой – 2 скл. (ге- рой), 5 б., 5 зв., 2 г., 3 пр., дзв..

Наша школа носить ім'я Героя України

5. д и ди иди ит ти ити ин ини на ана

На, ти, ди – дитина

Для своїх батьків я ще маленька дитина.

6. д у ду уду дуд ух уху хух хм хмх мхм мя ямя мям ни ини нин ий

ний, дух, мя – духмяний

Ду-хмяний, дух – мяний, духмя – ний.

7. д я дя ядя дяд ят ятя тят те ете тет ел еле лел

Тел, дя – дятел

Дятел – це тпак який лікує дерева.

8. за аза заз ає єц єць

Єць, за, – заєць

Заєць -2 скл. (за -єць), 6 б., 5 зв., 2 г., 3 пр., 2 дзв., 1 глух..

Цілісінький день зайцю довелося ховатися від хитрої лиски.

9. ка ака как ал ала лал ле еле лел ен ене нен да ада дад ар ара рар

Дар, ка, лен. -календар

На календарі сьогодні осінь.

10. к и ки ики кик или лил им ими мим

килим, килимочок, килимочки.

Ки-лим, ки-лимочок, кили-мочок, килимо-чок, ки-лимочки, кили-мочки,
килимо-чки, килимоч-ки.

11. ме еме мем ед еде дед да дад ада ал ала лал ль

Даль, ме – медаль.

На літній олімпіаді наші спортсмени отримали срібну медаль.

12. но нон оно оуо уоу ут уту тут тб тбт бтб убу буб уку кук

Бук, ут, но, – ноутбук

За допомогою ноутбука я знайшла цікаву інформацію про диких тварин.

13. оз озо зоз зн знз нзн на ана нан ак ака как

Ознака – 3 скл. (оз- на – ка), 6 б., 6 зв., 3 г., 3 пр., 2 дзв., 1 глух..

14. по опо поп омо мом мим ими или лил лкл клк ака как

Помилка, помилка, але помилки.

При списуванні тексту я не роблю помилок.

15. п ят ятя тн тнт нтн ни ини нин ця яця цяц

Ця, ни, п'ят, – п'ятниця .

У п'ятницю ми поїдемо в село до бабусі.

16. рю юрю рюр юкю кюк за заз аза ак ака как

Р рю юк кз за ак – рюкзак.

17. сп спс псп пі іпі піп ів іві вів вч вчв чвч чу чуч учу тт яття ттятт

Тя, чут, спів, – співчуття.

Спі – вчуття, спів – чуття, співчу – ття, співчут – тя.

18. те тет ете ат ата тат тр трт ртр

Театр, театральна, театральне, театральний, театральні.

Учні нашого класу часто відвідують театр імені Шевченка.

19. че чеч ече ер ере рер рг ргр грг го ого гог ов ово вов ви вив иви ий

Ч е че ер рг го ов ви ий – черговий

Ми з Тетянкою сьогодні чергові.

Пальчикова гімнастика

ГУСИ

Сірі гуси налетіли *(поворушити пальчиками у повітрі)*
 І на лузі тихо сіли. *(Покласти долоні на стіл.)*
 Походили, походили, *(«ходити» пальчиками по столу)*
 Попоїли, попоїли, *(стукати пальчиками по столу)*
 Знялися і полетіли. *(Поворушити пальчиками у повітрі.)*

ГРИБ

Диб-диб-диб, *(постукати кулачками по столу)*
 Диб-диб-диб, *(постукати пальчиками по столу)*
 Біля пенька гриб *(малювати одночасно пальчиками обох рук контур гриба)*
 Отакий товстезний, *(великими і вказівними пальцями обох рук утворити кільце)*
 Отакий грубезний, *(стиснути кулачки)*
 Бриль на голові. *(Одночасно пальчиками обох рук малювати шапочку гриба.)*

РИБКИ

Рибки весело пірнали В чистій, свіженькій воді,
(руки над столом, долоні вниз, торкнутися кожним пальчиком столу)
 То зіжмуться, розіжмуться, *(руки стиснути в кулачки)*
 То зариються на дні. *(Струснути кистями рук.)*

ЩУКА

Що тут казати — хижа вкрай,
 Карасику, ти не дрімай
 У неї апетит найкращий.
 А то в її потрапиш пащу

(Діти плавними рухами зображують щуку рукою до ліктя. Пащу щуки формується пальцями)

ОЛІВЕЦЬ

Олівець в руці катаю,
Поміж пальчиків кручу.
Неодмінно кожен палець
Буть слухняним я навчу.

*Покласти олівець між вказівним, середнім і безіменним пальцями.
Крутити олівець, передавати його з одного пальця на інший.*

ПАЛЬЧИК

Пальчик-пальчик, де ти був?
Я з цим братом в ліс ходив,
А з цим братом борщ варив,
З цим я кашки скуштував,
А з найменшим заспівав.

РАВЛИК

Равлик лізе вздовж доріжки,
То сховав, то випнув ріжки.

Пальці в кулачки, лівий трохи позаду правого, на правій руці вказівний та мізинчик розведені в сторони, дитина згинає і розгинає їх.

СОНЕЧКО

Ясне сонечко в кімнату
Дивиться в віконечко,
Дуже раді всі малята,
Плескають в долонечки.

Руки перехрещені тильним боком долоней до себе. Спочатку пальці обох рук стиснуті в кулаки, потім пальці-промінці розкриваються, руки повертаються вправо-вліво. У кінці віршика діти плескають у долоні

ЛОШАТКО

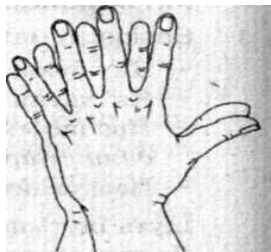
Відгадайте, хто це:
Хоч маленьке, а красиве,
Як біжить, то в'ється грива.
Копитцями туп-туп-туп,
По каменю цок-цок-цок. (Лоша)

Зобразимо лоша руками. Права долоня на ребрі від себе. Великий палець догори. Згори на неї накладається ліва долоня під кутом, створюючи пальцями гриву. Великий палець догори. Два великих пальця утворюють вушка.

ЇЖАЧОК

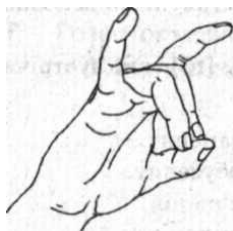
Їжачок-хитрячок
Із голок та шпичок
Пошив собі піджачок.

Лікті на парті, долоні притиснуті одна до одної, пальці підняті вгору (голки). Великі пальці відвести до себе (мордочка).

ЦАП

На городі цап, цап
Капустоньку хап, хап,
Борідкою трусь, трусь,
Капустоньку хрусь, хрусь!

Середній і безіменний пальці спираються на великий. Вказівний і мізинець підняті вгору.

ЦУЦЕНЯ

Приніс учора татко Воно із нами грається
Маленьке цуценятко. І зовсім не кусається.

Долоню на ребро, на себе. Великий палець угору, вказівний — зігнути, середній та безіменний — разом, мізинець опускається та підіймається. У кінці вірша підставити вільну долоньку, як миску, погладити «цуценя» по голівці.

